

RÄDDA HUNDAR

Är alla rädslor samma sak?

Rädsla i en potentiellt farlig situation är normalt och en reaktion med stort överlevnadsvärde hos hundar likväl som hos oss. Det som sker inuti hunden är lika för alla, men graden av reaktion varierar. Det som varierar mest är utlösare av rädsla, med andra ord det hunden är rädd för. Utlösaren kan vara något hunden ser, hör, känner lukten av eller känner, det vill säga något den upplever med sina sinnen.

TEXT: INGRID TAPPER

FOTO: ÅSA LINDHOLM

Reaktionen som sedan följer i hjärna och kropp är det som avgör om hunden ska visa rädsla eller ej. Det som är utlösare för en hund i en viss situation behöver inte alls vara det för en annan hund eller inte ens för samma hund nästa gång.

Reaktionerna vid rädsla är flykt eller aggressivitet (fight or flight). Hundar flyr oftast om de kan, men de kan också morra eller till och med bita i ren rädsla. Hundar som flyr vänder sig från det som hotar, har låg kropp och svansen mellan benen. Ögonen är panikrunda, ofta med synliga vitor. Flykten är inte särskilt välplanerad, de kan rusa rakt in i benen på ägaren, slå sig i träd eller ramla nerför trappor. Är de instängda eller sitter fast i kopplet kan de

försöka gräva eller tugga sig ut. Kan de inte fly, eller om de är mer aggressiva till sin läggning kan de försöka skrämman bort det farliga genom att hota det. Då ger kroppen just de dubbla signaler som man ofta kan se hos osäkra hundar, hunden kan t ex ha svansen tryckt mellan benen men visa alla tänder med en öppen mun, något som visar aggressivitet.

Hunden hjärta slår snabbt, den blir flåsig och stirrig och det kan ta ett bra tag innan den lugnar sig.

Passivitet

En del hundar blir alldeles passiva då de blir rädda. De blir stilla i kroppen, svansen hänger rakt ner och de är alldeles uttryckslösa. Ryggen

är ofta sänkt på mitten och huvudet hänger. Det är en ganska vanlig reaktion men den är tyvärr ofta missförstådd då ägaren inte ser på sin hund att den är rädd utan tror att den är lugn och stillsam. Om den är mycket rädd börjar hunden darra. Hjärtat slår långsamt och hunden kan börja dregla. Den här reaktionen är egentligen farligare än den mer aktiva flyktreaktionen och om hunden blir riktigt rädd går den in i ett chocktillstånd som det kan ta timmar att hämta sig ifrån.

Hundar som blivit rädda är "varska" d v s de blir väldigt reaktiva för allt som rör sig eller låter. De kan verka rastlösa och okoncentrerade och det som inte skrämte den förut kan skrämman den nu.

Generell rädsla

Det finns hundar som är rädda för nästan allt nytt och obekant, förutom det som skrämte dem tidigare. Dessa hundar visar vad man brukar kalla en generell rädsla, de är helt enkelt ängsliga eller nervösa hundar. Denna typ av generell rädsla är svårbotad, särskilt om orsaken till rädslan är genetisk eller förvärvad genom dålig socialisering under den viktiga perioden mellan tre till sexton veckor. Hundar som är uppvuxna i hundgård, utan någon miljöträning som valpar, kan visa sådan rädsla.

Specifik rädsla

Hundar kan vara rädda för något bestämt som hala golv, ljud av smållare, eller en viss person. Den typen av rädslor kan ofta vara lättare att träna bort. Orsaken kan vara alltifrån en ren inlärdd rädsla, hunden har blivit skrämdd, eller en kombination av en nedärvd känslighet och inläring.

Man måste minnas att det är helt normalt för vilken hund som helst att bli rädd i t ex nya, främmande situationer eller om hunden tidigare blivit skrämdd av något.

En annan utlösare av rädsla kan vara om andra i omgivningen, som andra hundar i familjen eller människor visat rädsla.

Försiktiga hundar är inte detsamma som nervösa hundar. En försiktig hund kan var lite spänd i början då den träffar på nya saker, men får den bara lite tid på sig så kommer den över rädslan snart. En nervös hund är annorlunda, speciellt om den också har nervösa föräldrar. Då kan det verkligen vara svårt för den i vårt bullriga, röriga samhälle. Den kan faktiskt vara rädd varje dag. En del är rädda för att var ute, de är rädda för att det kanske kommer smållare, eller människor eller andra hundar eller vad som helst de oroar sig över. Andra kan vara rädda inne, det kanske finns en trappa den oroar sig för, buller från grannen, att någon ska snubbla över den eller tusen andra saker.

Finns den en särskild gen för rädsla och kan man i så fall DNA testa hunden i framtiden för att "se" denna rädslagen?

Genetiken bakom alla beteenden brukar var kvantitativa, d v s är av slaget "mer eller mindre". Man kan jämföra med genetiken bakom storlek eller utbredning av vita tecken eller så. Motsatsen är kvalitativa arv, "antingen eller". Antingen är en labrador gul eller svart eller brun, den är inte gul på en del ställen och svart på andra. Kvantitativa arv är beroende av många gener på olika ställen i arvsmassan. Det finns emellertid något man kallar "major genes" som ändå påverkar en hel kvantitativ egenskap på ett kvalitativt vis. Per-Erik Sundgren, en i hundsammanhang mycket känd genetiker, har funderingar om det kan finnas en sådan

"major gene" som påverkar rädsla hos vissa raser som t ex schäfer. Där är genomsnittet av hundarna inte alls särskilt rädda, men det har någon enstaka gång fötts en kull där alla valpar har visat en omotiverat stor generell rädsla. Det finns emellertid ingen forskning på detta område, och de flesta (alla?) rädslor är beroende av många gener så i överskådlig framtid få vi nog förlita oss på att hundarna beträttar själva om sin mentala status.

Är rädslor mest beroende av arvet eller miljön? Finns det någon procentsats?

Om jag slår ihop mina händer, vilken hand är det som orsakar klappen? Så är det med arv/miljö. Det går inte att särskilja, ibland är det arvet som talar mest och ibland är det miljön, det vill säga rädslan är inlärdd, men både arv och miljö samverkar hela tiden. Rädslor kan aldrig enbart vara ärftliga, de måste vara en kombination av arv och miljö, eller enbart vara miljöberoende. Det är ju helt enkelt inte möjligt att en hund kan gå omkring och vara rädd för t ex skott om den aldrig hört några. Träffar hunden aldrig en enda människa kan den absolut inte heller vara rädd för folk.

Försök som gjorts

Det finns ett klassiskt exempel på nedärvd rädsla som de amerikanska forskarna Scott och Fuller genomförde på 1960-talet. De parade en mycket nervös pointertik, Allegheny Sue, och studerade noga hennes valpar. Hälften av valparna tog de bort vid födseln och lät en lugn, trygg tik uppfostra. Samtidigt tog de valpar från den trygga tiken och gav till Sue. Då valparna växte upp kunde man se att Sues egna valpar som hon dessutom fostrade själv var de räddaste av valparna, de trygga valparna som stannade hos sin trygga mamma var också tryggast i slutänden. De valpar som hade en trygg biologisk mamma, men som uppfostrades av Sue var räddare än sina biologiska syskon, men inte lika rädda som de valpar som föddes av Sue men lades hos den trygga mamman. Liknande försök har gjorts på råttor och man har då kommit till samma resultat, avseende generell rädsla eller nervositet. Slutsatsen man kan dra av dessa försök är då att arvet är något viktigare än miljön. Det som också kan konstateras är att ärftlig rädsla är svårt att träna bort, men att en trygg uppväxtmiljö med lagom mycket stimulans är till viss hjälp för att skapa trygga hundar.

När brukar rädslorna annars uppträda och kan man som uppfödare "rädslanalysera sin valpkull?"

Det finns som sagt stora individuella skillnader, men de flesta hundar visar rädsla för sådant de inte mött före 16 veckors ålder. Det kvar

står hela livet, första gången en hund stöter på t ex en häst eller en tankbil eller vad som helst, brukar den spontana reaktionen vara att hunden blir lite rädd oavsett ålder. Just för att unga hundar är oerfarna än äldre är rädsla vanligare hos valpar och unghundar än hos vuxna individer. Ungdom är ju som bekant ett fel som växer bort med tiden och vuxna hundar, över tre år, brukar var betydligt stabilare. Undantaget är de hundar som fått dålig, eller ingen miljöträning som rena hundgårdshundar. De brukar ha otroligt svårt att anpassa sig senare i livet.

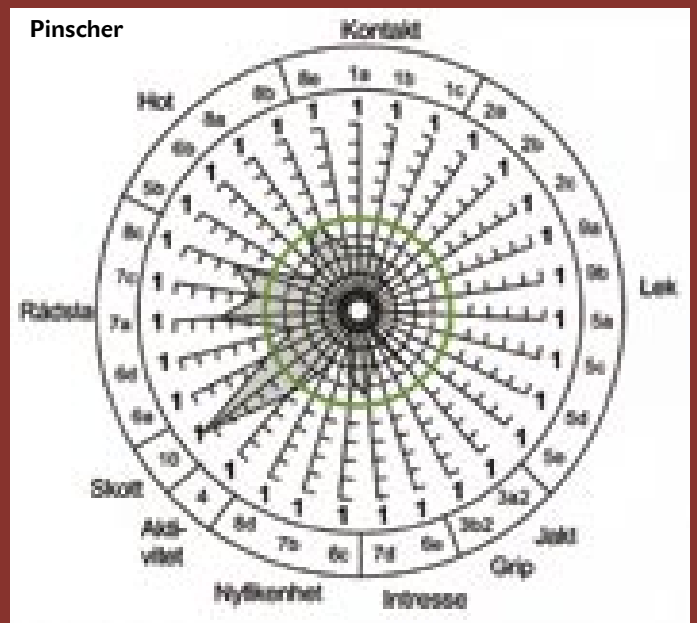
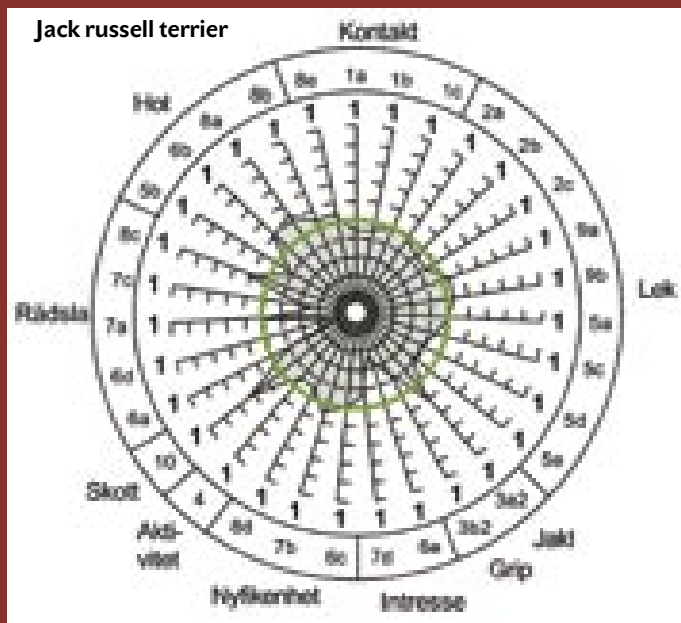
Medfödd nervositet syns tidigt, ungefär vid 5-10 veckors ålder. De valpar som är allmänt ängsliga vid den åldern går mycket för sig själva och har en lite stirrig blick. Små valpar, under sex veckor, brukar annars inte visa rädsla, hjärnan är helt enkelt inte mogen för det ännu.

Förmåga att visa rädsla framträder normalt vid 7-8 veckors ålder. Sedan kommer det och går lite, ofta kan man urskilja vissa tillfälliga ökning av tendensen att visa rädsla under unghundstiden, bland annat vid 4-6 månaders ålder.

De flesta uppfödare ser själva ganska bra om någon eller några i en valpkull utmärker sig och är räddare oftare än de andra i kullen. Det är mycket svårare om hela kullen eller större delen av den består av rädda valpar, då är det lätt att bli lite "hemmablind". Har man kontakt med någon utomstående som kan komma och genomföra en valpbeskrivning är det lättare att urskilja mönster och då kan man också utarbeta en åtgärdsplan. Är valparna av det slaget som Allegheny Sues så är det nästan omöjligt, men det innebär inte att den framtida ägaren inte ska och bör försöka att ge den rädda hunden ett så behagligt och tryggt liv som det bara är möjligt. Ta det varligt bara, får valpen en chock av att man går för snabbt fram i rädsleträningen med en redan nervös valp är det helt omöjligt att reparera, därför att all habituering (tillvänning av något farligt) uteblir om hunden blir mycket rädd. Det är också viktigt att tänka på att rädsla smittar också neråt i hierarkin. Har valpen rädda, vuxna hundar i omgivningen eller om ägaren själv är en ängslig person kommer valpens egen osäkerhet att spås på ytterligare. Därför är det viktigt att en rädd valp kommer till en trygg ägare med orädda, vuxna hundar i närheten. Uppfödare eller ägare som är av det mer kärleksfulla slaget men som har en benägenhet att ömka valpen är absolut inte bra för rädda hundar de heller. Ömkning av en rädd hund ökar på rädslan.

Vilka rädslor är lättast att träna bort och finns det rädslor som inte går att träna bort?

Då man tränar bort en rädsla med sin hund

Tolkning av diagrammet: den inre cirkeln visar medelvärde för alla testade brukshundar. Den grå "stjärnan" visar rasens genomsnitt i förhållande till alla brukshundar. Varje streck på diagramaxlarna motsvarar 20% avvikelse från medelvärdet. Går det utanför är det "mer än" och innanför är det "mindre än". Det innebär alltså att pinschernas medelvärde avviker mycket från testade brukshundar, medan parson russell terrier avviker betydligt mindre. Ju längre ut mot utkanten, ju räddare för skott är hundarna. Antalet hundar (181 pinscher, respektive 179 parson russell terrier) gör att man nog ganska säkert kan lita på att diagrammen verkligen representerar en bild av raserna och inte är en slump.

finns det en slags principiell tågordning:

1. Identifiera exakt vad eller när hunden blir rädd. Är den t ex rädd för barn? Är det ett visst barn? Ett visst kön? En viss ålder? Är det springande barn? Barn som går emot hunden? Barn som vill klappa den (tyvärr klappar ju många barn hunden på huvudet, något som hundar i allmänhet inte gillar). Är det ljud hunden är rädd för så funderar du på vilket ljud? Skott eller smällare eller både / och? Åska?
2. Utforma ett träningsprogram där man börjar med att presentera "faran" med mycket låg intensitet – långt bort – kort stund etc. Om hunden är ljudrädd finns det t ex CD med olika ljud man kan köpa och spela upp för hunden på låg volym. Man ska vara på ett sådant avstånd eller med så låg intensitet att hunden uppfattar det, men utan att den blir rädd. Ge gärna hunden ett alternativt beteende, den kan t ex sitta eller ligga på kommando (något du lärt den tidigare). Belöna det hunden utför. Är den rädd – nonchalera den! Ömka den inte, belöna inte heller räds-lan genom att försöka klappa den lugnande eller liknande. Låt den vara och belöna bara lugna beteenden, men belöna dem rikligt!
3. Öva regelbundet men i korta pass – en kvart, tjuugo minuter några gånger i veckan.
4. Kom ihåg att fortsätta övningarna då och då även då rädslan gått över.

Lättast att träna bort är rädslor som hunden förvärvat i vuxen ålder. Har den blivit skräm-d av något men i övrigt har en något så när stabil mentalitet går det mesta att reparera. Bli den riktigt rädd, så pass att den går in i ett chock-tillstånd kan det dock ta sin tid. Svårast eller till och med nästan omöjligt är t ex miljöräds-lan en hund som är dåligt socialiserad som valp och som vuxit upp ut i en hundgård. Har de inte kommit ut i världen före 16 veckors ålder är hunden svår att förändra.

Om nu hunden är folkskygg och vill dra sig undan nya människor ska man inte heller förtvivla. Det är ett problem som det i de flesta fall går att lösa, i varje fall kan man bättra på hundens förtroende för obekanta. Ursula Wilby och Jan-Erik Andersson ger i sin bok "Olika som bär" en tipslista om du ska hjälpa någon med en rädd hund.

Hur ska man förhålla sig avelsmässigt till olika rädslor?

Man ska naturligtvis se till att använda så stabila hundar som möjligt i aveln! Dessutom ska man minnas Allegheny Sue. Hon lärde oss att tiken betyder något mer än hanen, då hon ju dessutom påverkar valparna under dräktighet och digivning. Erik Wilson har på Hundskolan i Sollefteå kunnat visa detsamma.

De rädslor man absolut ska se upp med i dagens samhälle tycker jag bland annat är:

rädsla/skygghet för människor, stark ljud-rädsla och separationsångest. Sedan beror det på vad just min ras ska användas till. Är det brukshundar eller jakthundar måste de också kunna hantera det mesta i miljön, är det mer utpräglade sällskapshundar kanske det inte är lika viktigt om de inte vågar gå i trappor, klättra

TIPSLISTA FÖR ATT HJÄLPA EN RÄDD HUND

- pressa inte hunden;
- försök att få hunden att ta initiativ, ignorera den och låt den komma till dig av sig själv, även om det tar tid;
- skapa ett behov som bara du kan tillgodoses. Du kan t ex ha ett fat med köttbullar bredvid dig och se till att hunden är hungrig då ni skall träna;
- luta dig inte över hunden, klappa den underifrån, mellan frambenen;
- titta den inte i ögonen;
- ha inte solglasögon på;
- skratta inte alltför livligt;
- glöm inte bort att hunden ska klara sig utan husse/matte. De måste vara passiva och inte störa hunden;
- Stegra försiktigt, framför allt i början, då en människa är godkänd som kompis, börja med en ny.

Ras	Antal beskrivna hundar i rasen	Antal hundar som fått värde 1 i Kontakt, hälsning på MH	Procent
airedaleterrier	121	1	0,8
australian shepherd	626	2	0,3
beaceron	165	2	1
border collie	368	1	0,3
bovier des flandres	370	2	0,5
boxer	27	1	4
doberman	1 127	6	0,5
field spaniel	25	1	4
flatcoated retriever	1 052	1	0,1
groenendael	433	5	1
grosser schweizer sennenhund	139	2	1
hovawart	1 027	4	0,4
japansk spets	10	1	10
labrador retriever	1 093	1	0,1
laekenois	35	2	6
lancashire heeler	27	1	4
malinois	690	6	0,8
pinscher	181	1	0,6
jack russell terrier	179	1	0,6
pudel, stor	300	1	0,03
puli	24	2	8
pumi	53	1	2
rhodesian ridgeback	923	2	0,2
riesenschnauzer, svart	1155	5	0,4
rottweiler	5704	17	0,3
schipperke	85	1	1
schäfer	10 212	18	0,2
tervueren	914	8	0,9
vit herdehund. långhårig	14	1	7

över hängbroar eller annat. Det är frågor som varje rasklubb kan ta ställning till.

Vad kan MH-beskrivningar säga om rädslor?

I den Mentalbeskrivning Hund(MH) som SBK utför beskrivs bland annat hundens reaktioner på en del av det hundar kan vara rädd för. Sådant som kommer överraskande, långsamt, ljud av olika slag. Vi tar ett par av dessa beskrivningar och ser närmare på dem.

1. Skotträdsla

Det mäts med fyra skott av en startpistol på 20 meters håll.

Rädsla för skott är säkert multifaktoriell, dvs har många bakomliggande orsaker. En av orsakerna är med all säkerhet hundens arv, i varje fall ser det ut så om man studerar MH-diagram. Vi kan där jämföra olika raser med varandra och då se skillnader. Dessa skillnader skulle inte finnas om inte rädslan för skott till viss del hade en ärftlig bakgrund. Det är inte särskilt troligt att ägarna till den ena rasen hade mer otur med smållare, åska etc än den andra

rasens ägare. Jag har här valt att jämföra två raser som inte tillhör de traditionella brukshundarna, pinscher och parson russell terrier. Ingen av raserna tillhör heller vallhundarna, de som fått ett kanske oförtjänt rykte om att vara speciellt ljudkänsliga. (Om man ser efter på beskrivna hundar märker man snart att rädsla för skott är ganska vanlig på raser ur flera rasgrupper, t o m jakthundar.)

Rädsla för människor

Precis som andra rädslor kan denna skygghet ha en både ärftlig och förvärvad orsak. Man vet bland annat genom erfarenheter på den gamla Hundskolan i Sollefteå att skygga tikar föder skygga valpar. Men man vet också att tidig träning får valpar att lättare acceptera människor av olika slag. De behöver inte träffa så många på en gång och inte heller under så lång tid, men valpar som funnits mitt ibland sin familj och träffat barn, gamla, män och kvinnor under perioden tre-åtta veckor har i allmänhet lättare att komma överens ned de flesta i vuxen ålder. Det innebär inte att de kommer att hälsa på vem som helst då de är vuxna vid 2-3 års

ålder, bara att de blir ganska oberoende av människor och hälsar på dem som det finns anledning att hälsa på.

Av de 43 984 hundar som beskrivits på den senaste versionen av MH är det 99 som morrande dragit sig undan kontakt i början av beskrivningen och då fått det lägsta beskrivningsvärdet (1) i kontakttagande. Det är 0,2 procent av alla beskrivna hundar. Totalt har 224 olika raser beskrivits och de 99 hundarna med 1:or kommer från 29 varierande raser. Det innebär att undvikande och aggression mot främmande människor antagligen inte är särskilt rasbundet även om beteendet är något mer uttalat i vissa raser än andra.

Den slutsats vi kan dra av detta är att det till skillnad mot rädslan för skott inte är särskilt rasbundet att morrande dra sig undan kontakt från människa. Rädslan, eller ovilligheten att umgås med folk visar ett annat mönster, där kan man se rasskillnader, men just den här rädslainducerade morningen vid kontakttagande verkar mer var på det individuella eller inlärda planet.

Slutsatsen av allt detta är att avelsarbetet är oerhört viktigt då det gäller generella rädslor. Man bör inte avla på ängsliga/rädda hundar, dessutom är uppfödningen av valpar före 16 veckors ålder viktig, det är då grunden läggs för en framtida trygg hund. Å andra sidan är det naturligt för vilken hund som helst att vara rädd då och då. Har hunden en specifik rädsla bör och kan man träna den så att hunden får ett trevligare liv.

Källor

Reading The dog's mind. John och Mary Holmes, Ringpress books 1998
 Wilby, Ursula och Andersson, Jan-Erik "Hundar olika som bär" Bilda förlag 2000
 Fogle Bruce "The dog's mind" Pelhams books, 1992
 Tapper Ingrid "Etologiboken" Bilda förlag 2002
 Wilsso Eric Maternal effects on behavior of juvenile adult dogs Sthlm Universitet 1997

Diagram från Per-Erik Sundgren
 www.genetica.se